

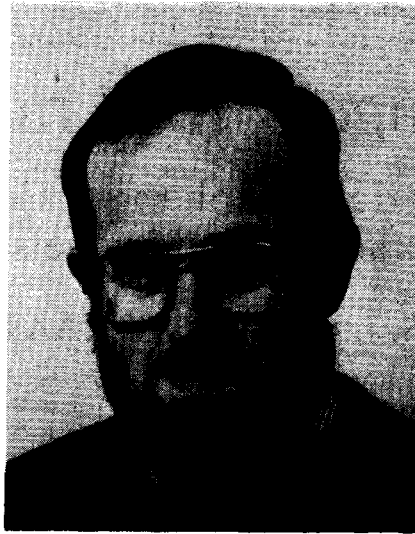
„Property rights” en deregulering

In een aantal bijdragen aan de economische theorie, die bekend zijn geworden onder de verzamelnaam „aanbodeconomie”, wordt gesteld dat de macro-economisten niet tijdig hebben onderkend dat de omvang van de overheid in verhouding tot de particuliere sector te groot is geworden. Dat is een gevolg van een ernstige tekortkoming van hun modellen, nl. dat geen rekening is gehouden met de negatieve invloed die een toename van belastingen en andere afdrachten aan de overheid uitoefent op de inkomensprikkels, die stimuleren tot het leveren van productieve prestaties.

Het is merkwaardig dat in dit verband geen aandacht wordt geschonken aan de kritiek die de benadering van de gedeelde eigendomsrechten (het z.g. „property rights”-paradigma) uitoefent op de andere theoretische pijler van het overheidsbeleid, nl. de economische welvaarts-theorie. Hier richten de bezwaren zich op de ideaaltypische omstandigheden die de welvaartstheorie als uitgangspunt heeft genomen. Er is daarbij gepoogd een analyse te ontwikkelen die de werkelijkheid dichter benadert: de marktpartijen beschikken over gebrekkige informatie, de aanpassingsprocessen kosten tijd en verlopen niet zonder fricties, terwijl aan economische organisatievormen bovendien kosten zijn verbonden.

De mededinging wordt in deze nieuwe benadering opgevat als een bundel van activiteiten die bestaat uit bij voorbeeld prijsbiedingen, differentiatie van de aangeboden waar, alerte reacties op markt-bewegingen, contractuele arrangementen en organisatorische innovaties. Deze visie houdt de erkenning in dat de deelnemers aan marktprocessen pogingen doen hun onderlinge betrekkingen zelf te ordenen. Dit dynamische aspect van de mededinging houdt in dat er een wisselwerking tussen gedrag en marktstructuur bestaat. Enerzijds vindt de mededinging plaats binnen de regels en mogelijkheden die de organisatievorm stelt, anderzijds bergen de concurrerende activiteiten steeds pogingen in zich de bestaande verhoudingen te doorbreken 1).

De verklaring van de interne institutionalisering van de markt wordt gezocht in een afweging van voor- en nadelen van economische organisatievormen. De voordelen worden in verband gebracht met externe effecten en motivatie op microniveau. De eliminatie van externe effecten is relevant als zij leidt tot een opbrengst die kan worden uitgedrukt in een verhoging van de welvaart; hetzelfde geldt voor de verbetering van de individuele motivatie, als daardoor een toename van de produktiviteit kan worden verwacht. Concurrentie houdt in dat de marktpartijen op vrijwillige basis deze resultaten trachten te bereiken, indien en voor zover de gezamenlijke voordelen

opwegen tegen de kosten die worden gemaakt in verband met het sluiten en handhaven van de overeenkomst die het externe effect wegneemt of de individuele motivatie bevordert.

De benadering van de gedeelde eigendomsrechten heeft geleid tot twee conclusies die de aandacht verdienen, nl. 1. doelmatige concurrentie kan niet worden gelijkgesteld aan volledig vrije mededinging; en 2. de welvaartstheorie heeft geleid tot een overmaat aan overheidsregulering.

De concurrentie stimuleert de marktpartijen om de eigendomsrechten, verbonden aan een economisch goed, door contractuele onderhandelingen zo doelmatig mogelijk onder elkaar te verdelen. Deze activiteiten resulteren in marktverschijnselen die volgens de gangbare micro-economie niet productief zouden zijn: garanties, exclusieve rechten, verticale prijsbinding en ook concentratiebewegingen in de bedrijfstak. In het algemeen zijn deze vormen van het ruilverkeer te verklaren uit een streven de beloning zo nauw mogelijk (als de contractkosten toestaan) te correleren aan de productieve prestatie. Dit geldt bij voorbeeld ook voor obstakels die de toetreding op de markt belemmeren. De benadering van de gedeelde eigendomsrechten beschouwt deze barrières voor potentiële mededingers grosso modo als een doelmatige inrichting van de markt: zij zouden de gevestigde ondernemingen beschermen tegen opportunistische gedragingen en agressieve imitatie 2).

De overmaat van publieke regulering vloeit voort uit het standpunt van de welvaartstheorie dat het bestaan van externe effecten en het ontbreken van volledig vrije mededinging zonder verdere afweging overheidsingrijpen rechtvaardigt. De nieuwe benadering daarentegen wijst erop dat deze verschijnselen niet impliceren dat er sprake is van ondoelmatige organisatievormen. Daarom is het nodig dat beide oplossingen, m.b.t. marktwerking en publieke regulering, worden vergeleken met de voordelen die zij opleveren en de kosten die worden gemaakt. Niet alleen wordt opgemerkt dat de markt doelmatiger werkt dan uit welvaartstheoretische beschouwingen

kan worden opgemaakt, maar ook de beoordeling van de overheidsactiviteiten is veel ongunstiger. Uit de geldende omstandigheden op politiek terrein, zoals periodieke verkiezingen en de invloed van pressiegroepen, leidt de „property rights”-benadering af dat in vergelijking met de marktwerking minder garanties aanwezig zijn en dat bij overheidsregulering doelmatige organisatievormen worden gevonden. Vanuit dit gezichtspunt wordt kritiek uitgeoefend op tal van terreinen waarop de overheid activiteiten heeft ontplooid 3).

Tussen de aanbodeconomie en de theorie van de gedeelde eigendomsrechten zijn duidelijke overeenkomsten. Beide leveren kritiek op de overheid en wijzen in dezelfde richting wat betreft de ontwikkeling van de economische orde. Bovendien beklemtonen beide benaderingen de betekenis van „incentives” in het economische verkeer. De aanbodeconomie richt de aandacht daarbij op de inkomstenkant van de overheid, terwijl de „property rights”-benadering de publieke regulering in het vizier neemt en zodoende in hoofdzaak de uitgavenkant analyseert.

De aanbodeconomie, die stamt uit de macro-economische beschouwingwijze, blijft wat betreft het orde vraagstuk min of meer steken in de kwantitatieve verhouding tussen de particuliere en de publieke sfeer. De theorie van de gedeelde eigendomsrechten kan mogelijk dieper doordringen in het proces van deregulering. Deze benadering biedt een theoretisch onderbouwde analyse op grond waarvan een oordeel kan worden gevormd over de omvang en het patroon van publieke activiteiten. Daarom verdient zij meer aandacht dan er tot dusver in Nederland aan is geschonken.

P. H. Admiraal

1) Zie ook A. van der Zwan, Institutionele arrangementen en de werking van het marktmechanisme, *ESB*, 16 juni 1982, blz. 600-606; een meer algemene benadering biedt H. W. de Jong, *Dynamische markttheorie*, 1981.

2) H. Demsetz, Barriers to entry, *The American Economic Review*, jg. 72, 1982, blz. 47 e.v.

3) H. Demsetz, *Economic, legal, and political dimensions of competition*, Prof. F. de Vries lectures, Erasmus Universiteit Rotterdam, 1981 (nog niet gepubliceerd).